

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Laiko įrėmintą siela

Laikas – tikra mįslė žmogaus protui ir kaip fizinė, ir kaip metafizinė kategorija. Savaip teisingas būtų ir optimistas, kuris žvelgia į ateitį ir veržiasi į ją kaip į tobulesnį būvį, ir skeptikas, kuriam atėję Naujieji tėra senųjų tąsa ir, pasak senovės graikų, nieko naujo po saule nesitikėk.

Jie atstovauja dviems laiko tarpams, kurie tarsi prieštarauja vienas kitam, o sykiu sudaro ir keistą, netgi logiškai paaiškinamą vienovę – praeitis yra nebesugražinamas laikas, o ateitis – laikas, kuris niekad neateina. Žmogus yra „tarp“ laiko, galima netgi sakyti, kad laikas sugalvotas tam, kad žmogus būtų įrėmintas kaip paveikslas, ir rėmai, be abejo, čia būtų laiko formos – praeitis ir ateitis.

O kas gi yra dabartis? Tai juk irgi laikas – būsimąjo laiko forma, akimirksniu virstanti būtaja. Netgi ją žmogui sunku įvardyti, o juolab – apčiuopti, išlaikyti. Ir visgi mes visi esame dabartyje – kiekvienas geras ir blogas darbas, nuodėmė ir grožis, kilnumo proveržis ir niekšybė lydi mus iš praeities į ateitį, ir tik naiviam žmogui gali atrodyti, kad laikas išblukina, ištrina tokias kategorijas, kaip nuodėmė ir šventumas, nuolankumas ir puikybė.

C. S. Lewisas savo puikioje knygoje „Tiesiog krikščionybė“ rašė, kad neretai mums sunku suvokti Dievą būtent dėl to, kad Jam neegzistuoja laikas. Kad Jam mes visada esame „dabar“, ką beda-

rytume, ką bemaštytume. Nesibaigianti dabartis – ji protu nesuvokiama, nuostabi, galbūt netgi (kam nors) siaubinga. Ir vargu ar ji būtų panaši į žmogaus proto sukurtus vaizdinius, kuriais dažniausiai išreiškiamas juslinio, kūniškojo malonumo išivaizdavimas. Nes visa, kas kūniška, kada nors baigiasi, taigi tokio juslinio rojaus malonumas yra iš esmės klaidingas.

Todėl nesinori nieko sakyti, juolab priekaištauti ar prieštarauti vienai Seimo narei, kuri neseniai pareiškė, kad žmogus yra lytinė būtybė, ir tuo jinau (Seimo narė) didžiuojasi. Nesutikti, kad žmogus yra lytinė būtybė, būtų sunku – tai akivaizdu, tačiau, leiskite paklausti, ar būtent tuo ir tik tuo reikia didžiuotis?.. Į lytiškumo sritį įeity dauginimosi ir palikuonių auginimo funkcijos, būdingos visiems žinduoliams, ir žinduoliai tai priima kaip natūralų dalyką ir be jokio didžiavimosi.

Matyt, Seimo narė turėjo galvoje kitką – kad žmogus kaip lytinė būtybė gali peržengti šių funkcijų ribas ir eiti toliau. O čia jau atsiveria du keliai. Kuriuo eiti, sprendžia pats žmogus. Tai, kad nuspręsti gali jis pats, be instinkto išikišimo, liudija, kad jis yra ir dvasinė būtybė. Galbūt tuo reiktų didžiuotis? Bet galbūt ir baisėtis. Nes jeigu žmogus būtų tik lytinė būtybė, viskas būtų daug paprasčiau.

KUKUTIS KALBASI SU SAVO GYVYBE

Manyje naktimis tu glaudies prie manęs,
maldauji, prašai
švelnių pažiūrėjimų, atsidusimų,
ilgo tylėjimo,
laikant pavargusias moters rankas.

Kokia tu vieniša, mano gyvybe,
kaip tu nori kitos gyvybės.
O ką aš galiu – tokiom rankom –
tau geresnio paliest.

Juk aš nieko daugiau neturiu artimesnio,
niekas manęs neapkabinęs
nežadina taip naktimis,
kaip tu –
šnabždėdama jaunas dienas,
apnuogintus nepasiekiamus paveikslus,
karštus žodžius kamaroj,
siaučiant pelėms mėnesienoje.

Išleisčiau tave, gyvybe,
už avinėlį už karvę,
išleisčiau tave už dainą
per nušienautus laukus,
pasikinkęs kumelę, išvežčiau
gražiai parėdytą – per kaimą.
Bet kaip mes abudu suvienyti,
kaip suvienija vargšų gyvenimą
maža jų šviesa, trumpa šiluma,
ilga jų vienatvė.

Bevaikė tu mano gyvybe,
bevaikėm naktim
ko tu mane gaudini,
ko mano sieloje neužmiegi
kaip kareivio našlė...

Marcelijus Martinaitis

Tada tikrai nereikėtų sukti galvos dėl laiko – kodėl jis mums toks mįslingas, keistas, toks bausis ir nuožmus, gailėstingas ir švelnus, ir visoks kitoks. Baigtinei būtybei tai paprasčiausiai neturėtų jokios reikšmės. Jai rūpėtų laiku pratęsti savo giminę, ir tiek. Bet kadangi žmonėms nuo pasaulio pradžios laikas ir kintančios jo formos nedavė ramybės, tai liudytų ne ką kita, o būtent tai, kad tik dvasinei būtybei gali rūpėti tokie dalykai.

Nes laikas – rėmai, kurie įkalina mūsų dvasią ir skiria ją nuo amžinosios Dievo dabarties.

Renata Šerelytė

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Laiko įrėmintą siela • 2-as psl. Viktorija Daujotytė. Dar kartą apie Kristijoną Donelaitį • 3-as psl. Kazys Bradūnas, Sigitas Geda, Henrikas Nagys. Eilėraščiai • 4-as psl. Algis Vaškevičius. Seniausias Sūduvos kraštotyros muziejus švenčia 80-ąsias metines • 5-as psl. Dalia Cidzikaitė. Vadovas apie sostinės skulptūras – mėgstamiausia kalėdinė dovana • 6-as psl. Virginija Paplauskienė. Šviesos nešėja • 7-as psl. Lidija Veličkaitė. Labdaringa visuomeninė veikla JAV gimnazijose/ Naujųjų metų „Litanus“ • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Kaunas, Žaliakalnis, Vaižganto gatvė • Dainoros Urbonienės tremties prisiminimai

Dar kartą apie Kristijoną Donelaitį

Kristijonui Donelaičiui – 300

Viktorija Daujotytė

Kristijonas Donelaitis – mūsų kultūros neišsamišamas šulinys: vis pasisemiame, kiek kas galime, kiek kam kada reikia. Kūrėjo didumas ir iš to, ar jis prisišaukia išpūdingesnių tyrėjų, matančių daugiau, labiau rizikuojančių. Liudvikas Rėza – pirmas paskelbė „Metus“ (1818), išvertė į vokiečių kalbą, priskyrė prie neoklasikinės kultūros paminklų, lietuvių kalbos paminklų; metai keturiais giesmėmis. Akcentavo gilų lietuviškumą: „Visame veikale, be to, vyrauja atitinkanti lietuvių charakterį romi, kūdikiška dvasia, tauri mąstysena, kuri bodisi bet kokia priespauda ir nedybe, tyra tėvynės meilė ir neveidmaininga Dievo baimė, taip kad mes poetą dėl šitų dorybių, dėl jo sielos paprastumo bei tiesumo ir nekaltumo tiesiog pamilstame.“¹ Pamilti ir didžiuosius mūsų, mylėti kaip pačius artimiausius. Kur nėra meilės, nėra ir gyvybės.

Prisimenu Vincą Kuzmicką (1937–1982), tegyvenusį tik 45 metus, jis tikrai buvo apimtas Donelaičio pasijos, gal paskutinis pasijonarijus, ne iš tyrinėjimo pareigos, o iš aistros, grįždavo ir grįždavo į Rytprūsius, į Karaliaučiaus kraštą, mėgdavo pavasarius, kai apleistų sodų sužydusios alyvos uždengdavo negyvus griuvėsius, galiausiai vadovavo ekskursijoms. Buvo įsitikinęs, kad jo Rakverėje (Latvijoje) matytas senas medinis pianinas „gamtas ne ko nors kito, o tik Kristijono Donelaičio, juk Livonija ligi pat 1914 m. su Rytprūsiais turėjo glaudžiausių kontaktų ir brangų XVIII a. instrumentą, kuris dar L. Rėzos laikais buvo visai geras, kas nors paveldėjimo keliu galėjo parsigabenti į Livonijos pajūri...“ – rašė dienoraštyje². Ir įtikinėjo žodžiu – tikrai tikrai, tik Donelaitis galėjo tokį padaryti... Vincas Kuzmickas turėjo įgimtą literatūros tyrinėtojo talentą, – to negalėjo paneigti nei atkakliausi jo oponentai. Priešintis, kad žmonių sąmonėje nebūtų įtvirtintas rekonstrukcinis portretas, atliktas V. Urbonavičiaus, bukas, bemintis, apatiškas veidas, kaip sakė ir Vanda Zaborskaitė, rem-

dama Jurgį Lebedį, tai tik mokslo reikalui, tai ne žymiausio lietuvių poeto veidas.

Vinco Kuzmicko studija „Kristijonas Donelaitis“ (1983), kurios pats jau nepamatė, reikšminga istorinių kontekstų rekonstrukcijomis, paties patikrintų, išvaikšiotų Donelaičio krašto apylinkių, kelių, medžių linijomis. Ir ta pirmine pasija, kuri verčia sąmonę atsidėti Donelaičio tyrimui, jo klausimų kėlimui. Kaip neetiško leidybinio elgesio pavyzdys lieka įdėtas rekonstruotas Donelaičio portretas; juk žinotas Vinco Kuzmicko požiūris į jį.

Vincas Kuzmickas gana problemiška žvelgė į pirminę Kristijono Donelaičio aplinką, ji jau buvo gana giliai persmelkta Prūsijos imperijos dvasios. „Naujagimiui buvo išrinktas Kristijono – pirmojo Prūsijos vyskupo (1180–1245) vardas. Būsimojo poeto tėvai, davę jam šį vardą, matyt, buvo ne tik pamaldūs žmonės, bet ir geri Prūsijos karaliaus valdiniai. Gal jie dar ir nebuvo spėję pamiršti kryžiuočių niekšybių, bet, ko gera, jau įtikėję atėjūnų didvyriais ir kankiniais. Vyskupas Kristijonas buvo vienas jų, raginęs tolimuosius Donelaičio protėvius romiai plaukti į svetimųjų užtrauktus vergijos tinklus.“³ Toks Kuzmicko stilius – pakelto balso, truputį barokinis. Bet kartais ir ramesnis, labiau konstatuojamasis, tik visada su patriotine lietuviškumo šaknimi: „Taigi K. Donelaitis gimė istorinėje Nadruvos teritorijoje, kur nuo neatmenamų laikų gyveno lietuvių tautos žmonės, o jo tėvai ir protėviai buvo lietuviai, nuo XVI a. pagal tradiciją vadinesi prūsiais“⁴; Karaliaučiaus universitete Donelaitis imatrikuluotas kaip prūsas (Borussus). Baltiškoms, lietuvių tebegyvenamoms vietoms Donelaitis parenka vokiškus vardus, didžiuojasi, kad jie priimti: Ekertsbergas prie Romintės girios. Bet tokia buvo istorija, jos nereikia nei gerinti, nei bloginti.

Dienoraštyje Vincas Kuzmickas rašė: „Kiekviena tauta susideda ne tik iš gyvųjų, kiek iš mirusiųjų – lieka jų gyvos idėjos ir darbai. Tos idėjos negaivinamos pradeda blėsti ir galutinai užgęsta.“⁵ Tą matome ir Kristijono Donelaičio likime; idėjų ir darbų nesugebame išlaikyti jų prigimtinės gyvybės lygmenyje.

1743 metų rudenį K. Donelaitis išsventintas kunigu (šiomet nuo šios datos suejo 270 metai) į Tolminkiemį atvyko tų pačių metų lapkričio pabaigoje. Tai svarbi sukaktis – sena baltiška vietovė, gražaus dvikamienio asmenvardžio (Tolmino kiemas; Tolminas ar Tolminas, tolio, tolimo ir mintijimo, minties kad ir asociatyviniai saitai, gal ir išminties kaip toliaregystės), yra susieta su kūrybingu asmeniu, statančiu, sodinančiu, rašančiu. Tai lietuviška, netgi archetipiška: įsikurti vietoje, ja rūpintis, puoselėti. Po 30 kunigystės metų Tolminkiemyje Done-

Vienas iš tarptautinės parodos „Skulptoriai skaito Donelaitį“ darbų.

Romualdas Inčirauskas. Vaizdasėjis

laitis imasi peržiūrėti įrašus krikšto knygoje, lyg pažymi laiko ribas, dėkingas, nustebeš: „Anno 1773 lapkričio 30 d. aš tai perskaičiau ir stebėjausi, kaip Dievas vedė mane. Mano įpėdini, atsimink mane!“⁶ Kodėl Donelaitis taip dažnai minėjo įpėdini, kodėl jam tai buvo svarbu, kad, nors neturi vaikų, turėtų įpėdinių ir kad jie vykdytų jo paliktą valią, atsimintų ir jį patį? Ar tai tik tikėjimo įpėdinystė, ar ir kultūrinė? Ar viena ir kita, kultūrinė, tad ir lietuvių kalbos įpėdinystę, nujauciant ir iš to, kas maštoma, kalbama ir rašoma lietuviškai, suvokiant ir reformuotos krikščionybės dėmesį prigimtai žmonių kalbai. Be abejonės, Donelaičio pažiūras apibrėžia liuteronų kunigo padėtis, pareigos, bet ir išskirtinės, su žmogišku kuklumu susijusios laikysenos: „Mano įpėdinis, jeigu jis krikščionis ir dėkingas žmogus, man padėkos. Bet jeigu jis nekrikščionis ir, be to, dar nedėkingas, tai aš vis dėlto pasiilgiau kaip krikščionis ir žmonių draugas. Aš netrokštu padėkos, nes ji man po žeme nebereikalinga.“⁷ Donelaičio įpėdinystė šiais žodžiais išplečiama; kartu ir ryškus pietistinis išpaudas – darau iš pareigos, kurią jaučiu kaip savo paties moralius išpareigojimus, o ne dėl ko nors kito, padėkos netrokštu, nesu jos reikalingas.

Kristijonas Donelaitis buvo dvikalbis; ir pamokslus sakė lietuviškai ir vokiškai. Tą turime gerai suvokti. Jo lietuviškoji kalba buvo tarsi įsupta vokiečių. Jam pačiam svarbu save patikrinti ir lyg patikinti: „Aš dažnai lietuviškai ortografiniu atžvilgiu rašiau prastai, nes nekireipdavau dėmesio. Bet kalbėjau gerai“, – pastaba 1758 metais. Ar galima nujausti, kad potekstėje slypi mintis, jog lietuvių kalba kaip rašto kalba neturi ateities, nebūtina į ortografiją kreipti dėmesio. Ir išlyga: „Bet kalbėjau gerai.“ Lietuvių kalba – labiau kalbamoji, šnekamoji, pamokslinė. Bet metų laikų giesmes gražiai perrašo gerame, tame pat krašte gaminamame popieriuje. Ar galvoja apie jų reikšmę? Sunku pasakyti.

Ir Tolminkiemio bažnyčios krikšto knygos įrašai iškalbingai rodo lietuvių kalbos vietą. Gražioji citata, kurios pirmoji pusė tokia svarbi buvo ir Justinui Marcinkevičiui, rašant poemą „Donelaitis“, gal dar tik ir pradedant apie ją mąstyti. Kreipiamasi į įpėdini: „Tegul tavo sūnūs, jeigu jų turėsi ir norėsi paskirti teologijai, laiku išmoksta gerai lietuviškai, kad galėtų tinkamai vadovauti parapijai lietuvių kalba. Aš turėjau precentorių Tortilovijų, iš kurio juokdavosi, kai jis sakydavo pamokslus“ (1749 bažnytiniai metai Tolminkiemyje). Mokėti lietuviškai pastoriumi reikia todėl, kad galėtų tinkamai

Nukelta | 3 psi.

Atkelta iš 2 psl.

vadovauti lietuvių parapijai, tinkamai sakyti pamokslus, kad niekas nesijuoktų ir kad nebūtų pakenkta tikėjimui.

Paradoksas – didysis žmogaus likimo palydovas. Vincas Kuzmickas savo studiją apie Donelaitį pradėjo nuo įrašo apie sodą, kur daug laiko praleidžias skiepydamas, akiuodamas, sodindamas ir mąstydamas: *dandum quandoquidem etiam posteritati aliquid est* (reikia ką nors palikti ai-niams), ir klausė – savęs ir kitų, taipgi ir mūsų: „Negi iš tiesų K. Donelaitis palikuonių atmintyje ketino išlikti ne poetine kūryba, o versmėtoje klebonijos atšlaitėje užsodintu sodu?“⁸

Į ką visa tai kreipia? Kad Donelaičio tekstai, virtę „Metais“, iš tiesų yra susieti su vis siaurėjančia lietuvių kalba, skirti tiems, kurie supranta lietuviškai ir niekaip kitaip, bet kad tas skyrimas yra išsiplėtęs pats iš savęs, iš nepaprasto lietuvių kalbos gyvybingumo, tarsi išjudinto kūrybos galios, kurios pats poetas tikriausiai neįvertino.

Donelaičio aiškumas, tikrai – lyg apšviestas Apšvietos laiko, Karaliaučiaus universiteto, Imanuelio Kanto, tokio pat sėsiaus, kaip ir „Metų“ autorius. Bet paslapčių daug – nėra didelio kūrėjo, neturinio paslapties. Viena iš mįslių – Donelaitis yra kreipęsis į skaitytoją, į savo skaitytoją. 1766 m. liepos 21 dieną jis prisiminė, kada pradėjęs eiti savo pareigas naujojoje bažnyčioje, kurios pašventinimo išlaidas jam pačiam tekę apmokėti. Tą pačią dieną vienoje tarnybinių knygų Donelaitis įrašė tokią pastabą: „Mano mielas skaitytojau (Mein lieber Leser...), pažiūrėk, kai aš jau seniai būsiu miręs, raižinį užpakalinėje pozityvo dalyje į altoriaus pusę: ten rasi mėlyną skydelį, kurį aš pats užrašiau. Vale. Tolminkiemis, 1766 m. liepos 21 d.“⁹ Įrašą aptiko F. O. Tecneris. Pozityvas – nedideli kambariniai vargonai, kuriais tikriausiai ir pats grodavo. Bet „melsvojo skydelio paslaptis ištirpo Kristijono statydintoje bažnyčioje minoriškai tebeaidint poeto įrengtiems vargonams ir protestantiškam choralui“¹⁰. Bet kreipinys į skaitytoją liko. Galbūt tai mes, tiksliau – ir mes, atsiverčiantys „Metus“ kaip lietuvių kalbos, savitojo krašto Knyga.

Kristijono Donelaičio „Metai“ yra lietuvių ir jų kalbos išnykimo dramos generalinė repeticija. Dar plasta krašto, jo gamtos, jos kalbos gyvybė, bet jau ne Tolmino kiemas, jau tik Vyžlaukis, kad ir kokios garbingos būtų vyžos, kad ir koks kilnus būtų neišvargstamas vargas, bet gęsta lietuviško to krašto, tų žmonių saulė.

Ir iškyla galia, galinti tai pasakyti.

Supraskime ir tai.

Nors to ir neįmanoma paaiškinti.

1. Lietuvių literatūros kritika, 1547–1917. – Vilnius: Vaga, 1971, p. 78.

2. Žvinklevičienė I. Žodyje užgesusi širdis. – Vilnius: Saulės vėjas, 1997, p. 113.

3. Kuzmickas V. Kristijonas Donelaitis. – Vilnius: Vaga, 1983, p. 34.

4. Ibid., p. 30.

5. Žvinklevičienė I. op.cit., p. 118.

6. Donelaitis K. Raštai. – Vilnius: Vaga, 1977, p. 533.

7. Ibid., p. 426.

8. Kuzmickas V. op.cit., p. 3–4.

9. Donelaitis K. op.cit., p. 594.

10. Kuzmickas V. op.cit., p. 219.

KAZYS BRADŪNAS

DONELAITIS LOŠIA KORTOMIS SU MIRTIMI

Iš ciklo „Donelaičio kapas“

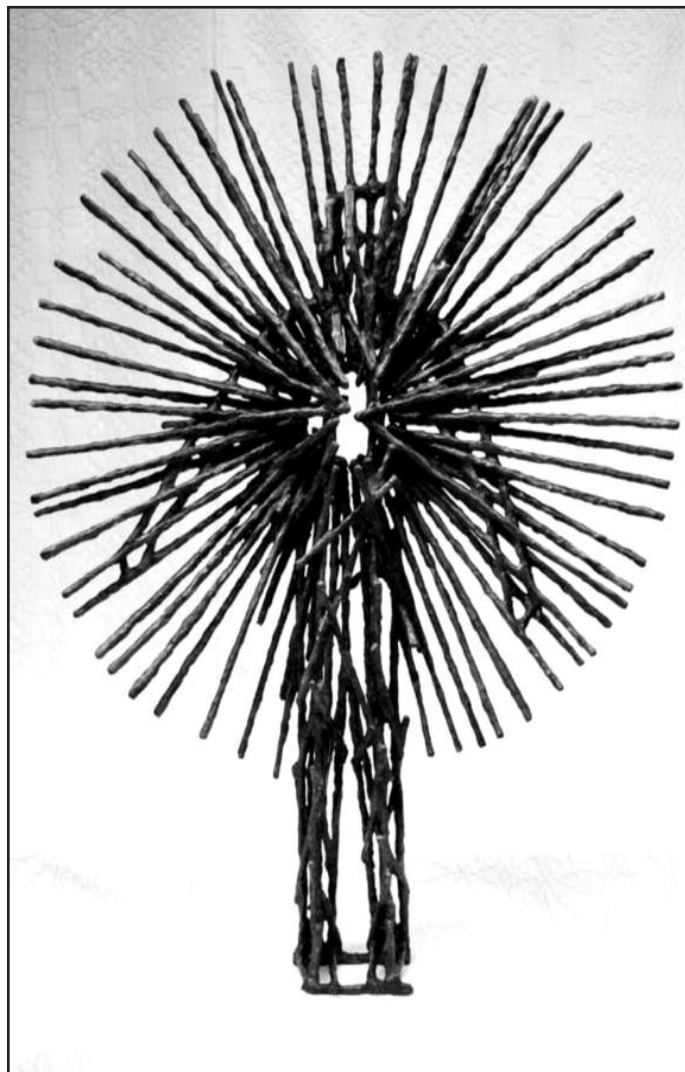
*Kai šiaurėn paršvilpė kregždės,
Atvėrei tu langą i saulę
Ir kortas padalinai
Tarp savęs ir mirties.*

*O, kaip tau sekėsi
Vasaros popiečiaus,
Kada javų brandumu
Mirčiai kortas sumaišei.*

*Bet slapta jai ruduo
Žemėtu pirštu
Pradengė juodąjį tūzą...
Dieve, dabar pamačiau—
Tavo rankos ėmė drebtį...*

*Ir jau šaltis žiemos
Užėmė žadą,
Kai, partiją baigiant,
Buvo atvožtas
Dočio parvežtas karstas...*

.....
*Tada tu metei
Viską laiminčią kortą –
Paklojai „Metus“!*

Arvydas Ališanka.
Jau saulėlė vėl atkoptama budino svieta...

SIGITAS GEDA

KOVAS GUMBINĖJE

*Galantiškos mūzos vilioja
Išgerti, bet aš negaliu,
Nukleipusiom vyžom klampoju
Pažliugusiu prūsų keliu,
Ieškodamas, kur Donelaitis,
Vos saulei atšokus, anksti
Sodino sau bulves iškaitęs,
Žmogau, ar ne Pimė artyn
Pasislinks pilant alų, –
Gal pastorius neužmatys?..
Kažin – kur ji guli, ką valgo,
Kaip vartosi ten per naktis,
Sapnuodama baltą veršiuką,
Žlibom mėnesėtom akim?
O mes, įsitvėrę į plūgą,
Keiksnojam varnėnus, atkims
Tie dangūs, tie paukščiai ir medžiai,
Juos prausia upeliai kreivi,
Ką girdi, ką jaučia, ką mato
Jis – žemėj, danguj ir žuvy?
Kaip nors išsinerti iš kailio,
Pabėgt nuo savęs ir nuo to
Veršiuko, seilėto ir kvailo,
Išokusio į
Metus.
(...)*

HENRIKAS NAGYS

***

*Liaudies poetai sudėjo
dainas apie saulę močiutę
ir žemę
motiną.
Liaudies poetai kalbėjo
su vandeniu, vėju, vėlėm.
Liaudies poetai užaugo kaip medžiai,
lėtai ir tykiai. Naktim.
Liaudies poetai buvo kantrūs
kaip juodžemis,
kaip ažuolai
ankstyvą pavasarį:
kiekvienas žodis skleidėsi
kaip pumpuras, kaip lapas,
žėrėdami saulėj,
linguodami vėjui,
plaunami nuolankaus
ir šilto lietaus.
Liaudies poetai kalbėjo
žemės,
vandens
ir velėnos
kalba.*

Seniausias Sūduvos kraštotyros muziejus švenčia 80-ąsias metines

Naujausias muziejaus leidinys apie galvos ir pečių apdangalus

Šiame pastate muziejus veikia beveik 50 metų.

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

Algis Vaškevičius

Šiomis dienomis 80 metų sukaktį švenčia Marijampolės kraštotyros muziejus. Sūduvos krašto šviesuolių įsteigtas muziejus dabar yra sukaupęs daugybę retų ir vertingų eksponatų, jis gausiai lankomas, čia dažnai vyksta įvairūs renginiai, organizuojamos parodos.

Apie tai, kad tokio muziejaus reikia, dar maždaug 1928–1929 metais pradėjo kalbėti keletas pažangių Marijampolės ūkininkų. Jie buvo įsitikinę, kad būtina steigti muziejų ir rinkti jame liaudies meno pavyzdžius. Žinomas diplomatas, teisininkas Ladas Natkevičius, taip pat knygnešys Vincas Bielskus su keliais bendraminčiais 1932 metais parengė atsisaukimą „Rinkime ir siųskime ‘Sodžiaus’ muziejui Marijampolėje senienas“, kurį išspausdino vietos laikraščiuose, kviesdami atsiliiepti gyventojus. Jiems už pateiktus eksponatus buvo žadamas atlygis.

Patalpos muziejui buvo skirtos P. Vaičiaičio gatvėje, pinigų surado Marijampolės apskrities valdyba, buvo sudarytas specialus komitetas muziejui, kuris gavo „Sodžiaus“ pavadinimą, steigti. Naujasis muziejus duris atvėrė 1933 metų rudenį, o didžiąją jo eksponatų dalį sudarė šio krašto šviesuolio, tautosakos rinkėjo ir tyrėjo Vinco Šlekio kartu su moksleiviais surinkti eksponatai. Iki Antrojo pasaulinio karo muziejus turėjo apie tūkstantį eksponatų.

Po kelerių metų muziejus buvo perkeltas į kitas patalpas, o prasidėjus karui jis veikė labai prastos būklės aplūžusiame pastate Kęstučio gatvėje. Manoma, kad tai ir išgelbėjo muziejaus vertybes nuo karo audrų, nes nei vokiečiai, nei rusai turbūt net nepagalvojo, kad tokia neišvaizdiame pastate gali būti išikūres muziejus.

Lietuvos okupacijos metais, 1944-aisiais, „Sodžiaus“ vardo nebeliko – muziejus pervadintas kraštotyros muziejumi, 1950-aisiais jis perkeltas į patalpas Laisvės gatvėje. Tuo metu muziejuje buvo trys skyriai: istorijos, etnografijos – liaudies meno – ir gamtos.

Į dabartines patalpas Vytauto gatvėje muziejus persikėlė 1964 m. Tai XIX a. pabaigos neoklasicizmo patalpų kompleksas su iš dalies išlikusiais senaisiais puošybos elementais: krosnimis, rozetėmis, karnizais ir kt. Daug metų – nuo 1965 iki 1983-ųjų – muziejui vadovavo šviesios atminties Aldona Urmanavičienė – garsiosios mūsų operos solistės Violetos Urmanavičiūtės-Urmanos mama. Tuo metu muziejaus patalpos buvo pertvarkomos, įvestas centrinis šildymas, nes iki pat 1980-ųjų pastatas dar buvo apšildomas krosnimis. 1987-aisiais muziejus jau turėjo apie 16 tūkstančių eksponatų.

1991 metais kilęs gaisras stipriai nuniokojo pastatą – nudegė stogas, apdegė ir administracinės patalpos, laimė, eksponatai per daug nenukentėjo. Netrukus prasidėjo pastato rekonstrukcijos darbai, kai buvo atkurti senieji pastato išorės ir vidaus puošybos elementai. Visi darbai buvo baigti ir atnaujintas muziejus lankytojus pakvietė 2005 metais.

Per tos metus gerokai išsiplėtė muziejaus fondai, vis daugėjo eksponatų skaičius, buvo įrengtos ekspozicijos „Tautos dvasia“, „Miestas prie Šešupės“, atsirado vietos „Saulėtekio“ galerijai, kur nuolat rengiamos parodos. Čia paruošta dešimt edukacinių programų, kasmet muziejus sulaukia per tūkstančio lankytojų, jis yra išleides 15 įvairių knygų ir katalogų.

Muziejui priklauso ir du padaliniai – Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejus, veikiantis šalia esančiame pastate ir neseniai minėjęs savo įkūrimo 20-metį bei Rygiškių Jono gimnazijoje įrengtas rašytojo Vinco Mykolaičio-Putino memorialinis muziejus.

Kraštotyros muziejus didžiuojasi, kad čia lankytojai gali pamatyti patį vertingiausią eksponatą – 1949 m. netoli Kalvarijos, Turlojiškės durpyne rastus vadinamojo Kirsnos žmogaus griaučius. Oksfordo universitete radiokarbono būdu buvo nustatyta, kad šiam radiniui gali būti nuo

2780 iki 2899 metų, taigi žmogus gyvenęs vėlyvajame bronzos amžiuje.

Savo 80 metų sukaktį muziejus pasitiko nauju leidiniu, kuris buvo pristatytas jubiliejinio vakaro metu. Tai knyga „Suvalkiečių galvos ir pečių apdangalai“. Jau anksčiau šis muziejus išleido knygą apie suvalkiečių prijuostas, marškinius, kitus rūbus, o naujajame leidinyje pristatoma muziejaus fonduose esanti vertinga šio krašto galvos ir pečių apdangalų – drobėlių, galionų, kepurėlių ir kitų daiktų – kolekcija.

Leidinio rengėjos Danutė Katkuvienė ir Asta Vandytė sakė, kad tradicinės tekstilės kolekcija muziejuje labai vertinga, drobės išaustos tiesiog tobulai ir įmantriais būdais, o jų visų parodyti muziejuje neįmanoma, todėl ir leidžiami tokie katalogai kaip šis.

Dabar muziejaus dailės skyriuje saugoma apie 1500 meno pavyzdžių, tarp jų – Čikagoje gyvenančios dailininkės ir mecenatės Magdalenos Stankūnaitės-Stankūnienės tapybos darbai, skulptoriaus Vytauto Kašubos medaliai ir kt. Etnografijos ir buitinių rinkinyje eksponatų yra apie 15,8 tūkstančio, o fotografijos rinkinyje galima rasti apie 3,700 nuotraukų ar negatyvų.

Labai vertingas ir spaudinių rinkinys, kuriame sukauptos knygos, žurnalai, laikraščiai, rankraščiai, įvairūs dokumentai, kraštotyros darbai. Yra nemažai laikraščių ir žurnalų, spausdintų ir leistų 1918–1940 m. tuomet veikusiose Marijampolės marijonų vienuolyno, „Šešupės“, „Dirvos“ bendrovės spaustuose – „Šaltinis“, „Šaltinėlis“, „Marijampolės parapija“, daug religinės literatūros knygų, vadovėlių, knygėlių vaikams.

Jubiliejaus minėjimo renginyje buvo padėkota čia plūšantiems darbuotojams, prisiminti ankstesni vadovai, pasidžiaugta, kad prie muziejaus veikia kanklininkų ansamblis, kuris atlieka Sūduvos krašto ir mažosios Lietuvos tautosaką: dainas, kanklių muziką, sakmes, ratelius. Čia veikia ir vaikų kanklių mokyklėlė. □

Muziejaus kanklininkų ansamblis

Jubiliejinio vakaro akimirkos

Vadovas apie sostinės skulptūras – mėgstamiausia kalėdinė dovana

Knygos viršelį sukūrė Julius Balčikonis

Dalia Cidzikaitė

Vilniaus skulptūrų kelias. Vilnius: Modernaus meno centro leidykla, 2013.

Nors knyga-vadovas „Vilniaus skulptūrų kelias“ pasirodė vos prieš mėnesį, ji netruko tapti vilniečių mėgstamiausia šių metų kalėdinė dovana. Ir pelnytai. Ji – patraukli, įdomi ir pažintinė, kviečianti padėti ją ne į stalčių, bet įsimesti į krepšį ar didesnę kišenę ir, atsidūrus mieste, išsitraukti ir pakeliauti po sostinę pabirusias skulptūras, kurių, pasak knygos autorės Jolantos Marcišauskytės-Jurašienės, Vilniuje yra per šimtą.

408 puslapių vadovas siūlo pasivaikščioti 6 pagrindiniais skulptūrų keliais ir 14 teminių kelių. Pasak autorės, pagrindiniai keliai veda į Vil-

niaus senamiestį ir Centrą, o teminių kelių suvilioti smalsuliai „aplankys moteris ir vyrus vaizduojančias skulptūras, abstrakcionizmo, tyliojo modernizmo, socrealizmo objektus, miesto inkluzus“. Užtat paskutinįjį, 21-ąjį pasivaikščiojimą po miestą, skaitytojai kviečiami sugalvoti patys.

Nors daug kas vadovo ištakas linkęs įžiūrėti 2011 metais Nacionalinėje dailės galerijoje vykusioje parodoje „Paminklai, kurių nėra. Pasivaikščiojimas po Vilnių“, knygos autorė, menotyrininkė Marcišauskytė-Jurašienė su tuo nesutinka. „Vilniaus skulptūrų kelias“ išsirutuliojo iš Lietuvos dailės akademijos (VDA) studentų sudaryto edukacinio laikraščio apie sostinės skulptūras. Būtent juo Marcišauskytė-Jurašienė naudojos sulaukusi pasiūlymo parengti išsamesnį, rimtesnės apimties leidinį. O paties leidinio mintis gimė Modernaus meno centro direktorės Danguolės Butkienės galvoje.

„Berenkant medžiagą apetitas augo, – juokauja autorė. – Norėjosi apžvelgti vis daugiau aspektų, ne tik skulptūrų meninę pusę.“ Drauge gausėjo ir atradimų. „Nemaniau, kad jų tiek, – prisipažįsta Marcišauskytė-Jurašienė. – 109 skulptūras pamatėme Vilniaus centre, dar apie 40 objektų yra atokesniuose, ‘miegamuosiuose’ rajonuose.“

Skulptūrų surašinėjimo darbas nebuvo lengvas. Štai likus vos mėnesiui iki vadovo pasirodymo knyguose, sostinėje buvo atidengtos net dvi naujos skulptūros. Rugsėjo 12 d., viešint Tibeto dvasiniam vadui Dalai Lamai, Vilniaus Tibeto skverelyje atidengta Rimanto Sakalausko mozaikinė kompozicija „Mandala“, o už dienos Lazdynuose atidengtas Jono Genevičiaus sukurtas paminklinis akmuo vaistininkei, liaudies medicinos žiniuonei Eugenijai Šimkūnaitei.

Dar vieną skulptūrą – paminklą

Mindaugas Šnipas ir Jolanta Jurašienė džiaugiasi knyga

Gedimino Akstino „Vežimas“ (1998) įsikūrė Bernardinų g. 3 kiemelyje.

Tai viena iš rečiau sutinkamų Vilniaus skulptūrų, kurią pamatyti galima Antakalnio poliklinikos kieme (Antakalnio g. 124). Moters aktą sukūrė Vladas Vildžiūnas.

Liudui Girai (skulpt. Viktoras Palys), jau įrašytą į vadovą, teko išbraukti. Mat Švietimo ir mokslo ministerijos prašymu šis paminklas ankstyvą rudeniį buvo išardytas.

„Vilniaus skulptūrų kelyje“ skaitytojas ras beveik visas skulptūras, kurias jis, eidamas pasirinktu keliu, pamato, „nesvarbu, ar jos yra paveldosaugos objektų sąrašė, ar yra įtrauktos į seniūnijų saugomų, prižiūrimų paminklų registrą, ar tai privačiose teritorijose dėl įvairių aplinkybių atsiradusios skulptūros“.

Knygos sutiktuvėse dalyvavę svečiai pastebėjo, jog „Vilniaus skulptūrų kelias“ idealiai atlieka leidyklos užsibrėžtą tikslą. Šiuo vadovu siekiama plėtoti vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų meno pažinimą. Ji neteikia menotyrinės informacijos, o tiesiog kviečia

pabūti paprastu, bet smalsiu miesto vaikščiotuju.

Tai jau spėjo įvertinti ne vienas vadovą į rankas paėmęs skaitytojas. „Knygos nuopelnas yra tas, kad vis dažniau ėmiau pakelti akis ir dairytis aplinkui“, – prisipažįsta skulptorius Sigitas Šniras. Beje, jo žiniomis, toks kultūrinis vadovas yra pirmasis Lietuvoje.

Vadovas nesivaiko sensacingų istorijų apie skulptūras ar jų autorius (nors tokių, ruošiant knygą, sužinota ir išgirsta ne viena), nekuriama legenda, nesekama laikraščio stiliumi. Ir šiuo atveju švietėjiškasis knygos tikslas labai gražiai ima viršų. Jį papildė vadovo gale pateikiamas žodynėlis, padėsiantis skaitytojui suvokti,

Tibeto skverelyje atidengta Rimanto Sakalausko „Mandala“ sukurta Jo Šventenybės XIV Dalai Lamos atvykimo į Lietuvą proga. Tomo Ivanausko nuotr.

Nukelta į 8 psl.

ŠVIESOS NEŠĖJA

Virginija Paplauskienė

Praejusių metų spalio 4 dieną, penktadienį, Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune vyko Elenos Borusevičiūtės-Šidlauskienės poezijos knygos „Nesutemsta už lango“ su-tiktuvės. Knygą, iliustruotą Renaldo Žilinsko me-ninėmis nuotraukomis, šią vasarą išleido *Morkūno ir Ko* spaustuvė. Renginyje dalyvavo atvykęs iš Pa-nevėžio vyskupas Jonas Kauneckas, knygos autorė ir istorikė Janina Bucevičė atvažiavo iš Telšių. Smuiku griežė Indrė Chmieliauskaitė, jai akompa-navo Kęstutis Paulaitis. Šio straipsnio autorė vedė renginį.

Spindėdami šventine nuotaika, į istorinius Maironio namus iš visos Lietuvos rinkosi Elenos Borusevičiūtės-Šidlauskienės auklėtiniai bei kau-niečiai – ištikimi poetinio žodžio gerbėjai. Jaukioje Maironio namų didžiojoje svetainėje, Tado Dau-girdo išdekoruotoje tautinėmis juostomis, su Vy-timi bei Žemaitijos herbu, išpieštais ant sienų, šur-muliuodami rinkosi svečiai. Indrė Chmieliauskaitė su Kęstučiu Paulaičiu, apgaubę palaimingais mu-zikos garsais, suteikė renginiui ypatingą nuotaiką.

Jo Ekscelencija vyskupas Jonas Kauneckas, pa-sveikinęs viešniais bei svečiais, pasidžiaugė, kad spa-lio ketvirtoji yra Elenos Borusevičiūtės-Šidlaus-kienės gimimo dienos bei Mokytojo dienos išvaka-rės. Jis išvelgė neatsitiktinį sutapimą: knygos su-tiktuvės vyko šv. Pranciškaus – gyvūnų ir augalų, visų nuskriaustųjų mažutėlių globėjo – dieną. Ap-i-būdindamas Elenos asmenybę bei kūrybą, vysku-pas kalbėjo: „Man atrodo, kad ji eina per gyvenimą su Pranciškaus dvasia. Juk jos poezijoje dėmesį pa-traukia kregždės ir katės, Masčio ežeras, pievos, so-das, avietė, žibuoklės, ažuolas, net kiauliapienės pūkas ir balandos. Argi čia ne Pranciškaus pasta-bumas? Tas poetės žvilgsnis nuo kregždės lizdo iki žmogaus, išeinančio ir pareinančio, nuo drebulės iki į kryžiaus, keliančio į dangų – lyg Pranciškaus žvilgsnis. Tai įvaizdžiai iš jos knygos. Lyg Pranciš-kaus žvilgsnis veda poetę į įvairias datas, jubiliejus, tremtį ir laisvę, kankinius ir didvyrius, net ir į jos mokinius.“ Jo Ekscelencija J. Kauneckas itin jaut-riai apibūdino knygos autorės charizmatinę asme-nybę, primindamas, kad Elena visą save atiduodavo gyvenimo atstumtiems, kuriems labiausiai reikėjo pagalbos, užuojautos, švelnaus žodžio. Vyskupas pasidžiaugė poetės žodžio taiklumu, gilumu, subti-lumu: „Stebiuosi, Elena, kad atsiliepdama į viso-kius Telšių renginius, jubiliejus, prašymus ką nors sveikinti, nepradėjai bereikšmiai žodžiais rašyti. <...> M. Martinaitis yra sakęs, kad kiekvienas poe-tas yra pranašas. Aš galvojau skaitydamas: Elena, tu nenuvertinai žodžio, jis skamba taip gyvai, kaip pranašo žodis, <...> pranašo žodžiu prabyli, ypač tikėdama žmogumi kaip šv. Pranciškus, laukdama, kad jis pakiltų, atsivertų savo dvasios gelmėmis.“ Jo Ekscelencija J. Kauneckas, užbaigdamas savo svei-kinimo žodį, įteikė poetei iš medžio išdrožtą šv. Pranciškaus skulptūrėlę bei išaustą rankšluostį su jo atvaizdu.

Istorikė Janina Bucevičė glaustai papasakojo apie Elenos Borusevičiūtės-Šidlauskienės nelengvą gyvenimo kelią, kuris prasidėjo 1951 m. spalio 5 dieną traukinyje, dundančiame į Rytus. Tik stebuk-lingų jėgų saugoma ir; ko gero, šv. Pranciškaus glo-bojama, Elena išgyveno. Tremtyje Borusevičių šei-mą palaikė gilus tikėjimas Dievu ir viltis sugrįžti į Lietuvą. Janina teigė, kad šeima ir pirmoji lietuvių kalbos mokytoja Joana Vaigauskaitė-Misiūnienė iškiepėjo Elenai meilę lietuviškam poetiniam žo-džiui. Atsidėkodama už globą, jai vienai iš pirmųjų Elena padovanojo savo knygą. Prelegentė paminėjo poetės studijų kelią Vilniaus universitete – tą lai-svės dvasią, kuri anuomet ten viešpatavo (1969–1974). Tai buvo Donato Saukos, tautosakininko, kilusio iš Telšių, kuruojamas kursas. Sarbievijaus kiemelyje skambėjo įvairių poetų kūriniai, vyko literatūrinės diskusijos. Šv. Pranciškaus dvasia Elenos as-menybėje prasiskleidė studijuojant jai universitete: visus penkerius metus ji draugiškai globojo neregę bendrakursę. Janina papasakojo apie Elenos darbą Varnių bei Telšių Žemaitės (dabar – gimnazija) ir 3-

Šventinio vakaro akimirkos

ojoje (dabar – „Germanto“ pagrindinė mokykla) vi-durinėse mokyklose. Mokytoja su savo mokiniais vykdavo aplankyti anuomet nutylimo poeto Vytauto Mačernio kapo, pamokų metu buvo kalbama apie iš-eivijos rašytojus. Dirbta ir Šilalės rajono laikraščio „Artojas“ redakcijoje – įgytas žurnalistinio darbo patyrimas. Nuo 1990 m. rugsėjo atėjusi į ką tik įkur-tą pirmąją Lietuvoje katalikišką mokyklą (dabar – Vincento Borisevičiaus gimnazija), E. Borusevi-čiūtė-Šidlauskienė dirbo, kaip pati sako, iki „užtar-nautos laisvės“. Prelegentė nupiešė Elenos gyve-nimo būdą: „Daug nemigo naktų, daug darbų, sąsiu-vinių taisymo, rūpesčio... Ypač Elena padėjo savo mokiniams, paribio vaikams, – išidavė sagas, da-lindavo nosines, juos guosdavo, leisdavo jiems ant savo peties išsiverkti... Paguodos žodį pasakydavo, pagelbėdavo ne tik mokiniams, bet ir mokytojams. Daugybę metų ji tebelanko buvusią savo mokinę, našlaitę su negalia. Mokytoją vis aplanko jau žils-telėje buvę mokiniai. Smagu, kad mes turim Elena. <...> Jinai įkūnijo Pranciškaus dvasią savo gyveni-me. Džiaugiuosi, kad ją pažinau.“

Buvusi pirmoji Telšių katalikiškos mokyklos direktorė Angelė Raudienė pasidžiaugė knygos gi-mimu. Tačiau ji ypatingai džiaugėsi savo buvusiu bendradarbe, kuriai Dievas atseikėjo kantrybės ir darbštumo kalnus. A. Raudienė jautriai ir taikliai apibūdino Elenos Borusevičiūtės kūrybą: tai – ŠVIESA. O poetė Elena – Šviesos nešėja. „Kaip mo-kytojai, poetei, šis apibūdinimas jai tinka. Už lango nesutemsta, kai Žmogus išgyvena Rainių tragediją ir tremtį Sibire, tada – jau nebesutemsta. Pati Elytė Sibirą išgyveno. Mes Rainių žudynių neišgyvenom, bet žinom, kokia tai buvo tamsa – kankinimo žiauri tamsa. Baisi žmogaus tamsa, bet po jos jau nesu-temsta. Buvo ir Sibiras. Dar ir dar tų tamsių dalykų buvo – nesutemsta ir „po užžėlusiu dilgėm namų“...“ Prisimindama knygos su-tiktuvės Telšiuose, prelegentė pastebėjo, kad ten įvardinta – „Elena“ reiškia Šviesą. „Tą nepaprastą šviesą ji atneša ir savo knyga – atneša mums visiems. Ši knyga turi būti mūsų visų, visos tautos nuosavybė. Tai yra ne vien jos pačios išgyvenimai, ne tik mano, bet tai mūsų visos tautos išgyvenimai,“ – kalbėjo prele-gentė. Ilgametė mokyklos direktorė apibūdino Ele-ną kaip pareigingą, kruopščią ir nepaprastai darbš-čią mokytoją. Kalbėjusioji prisiminė pokalbį su bu-vusiu Elenos auklėtiniu, kuris teigė, kad Elena Bo-rusevičiūtė-Šidlauskienė „sukūrė daug žmonių“.

„Mes matėm, kaip žmonės keitėsi mūsų akyse, jos įtakoje. Tad ši knygelė turėtų būti keitimas mūsų visos tautos.“

Maironio namuose svečiavosi ir nemažas bū-rys knygos autorės buvusių auklėtinių. Kunigai Er-nestas Želvys, atvykęs iš Biržų, Antanas Gutkaus-kas – iš Rietavo, tarė savo auklėtojais sveikinimo žo-džius, linkėjo jai sveikatos ir kūrybingų metų. Kun. Antanas su didžia pagarba pasveikino mokytoją, poetę ir pasakė, kad jai reikėtų pavydėti, nes daž-niausiai taip kalbama tik tada, kai žmogus jau išei-na anapus... Tiek puikių žodžių, tiek meilės ne kiek-vienas gali sulaukti. Įteikdamas savo auklėtojais puokštę, jos buvęs mokinys kalbėjo: „Puokštėje – trys žiedai: gimtadienio, Mokytojo dienos ir kny-gos su-tiktuvė proga – ši puokštė taip pat simboli-zuoja rudenį prinokusius triušo vaisius...“ Dėmesio vertas kalbėjusiosios A. Raudienės pastebėjimas: „Visiems mums reikia – ir Seimui – kuo daugiau Šviesos...“

Poetė Elena Borusevičiūtė-Šidlauskienė, sun-kiai nuslėpdama jaudulį, dėkojo už Dievo malonę – išleistą knygą bei surengtas knygos su-tiktuves Di-džiojo Dainiaus namuose. Iš visos širdies dėkojo ge-radariams, be kurių pagalbos nebūtų buvę įmano-ma išleisti šitos knygos. Renginio metu perskaitytas pluoštas eilėraščių, kurie dedikuoti autorės sielai artimiems brangiems žmonėms. Poetė teigė: „Ka-dangi savo būtį paskyriau būtent literatūros moky-mui ir pati retsykiais šį tą sukurdavau – siekiau suvokti giliau kūrėją, kūrybinį procesą ir jo vai-sius. Kiek sugebu, bandau meniniais žodžiais at-verti savo ūkanas ir giedrą, vidaus pasaulio grum-tynes, nulemtas laiko ir erdvės – prasmingų tėvoni-jos vaizdinių, spalvingų asmenybių... Bet kam gi aiškinti – tegu prabils patys eilėraščiai...“

*Nesutemsta už lango
po Rainių ir po Sibiro –
pačių pradžių suraižiusio gelžkelio,
po užžėlusiu dilgėm namų,
plienim plazdančio tėviškės sodo,
po klevyno užgesusio lapkritį,
ir po gruodį įkalinto ežero,
po negrįžiančio vaikiško ulbesio,
po išėjusių ir po išiesiančių...
nesutemsta už lango – – –*

Labdaringa visuomeninė veikla JAV gimnazijose

Lidija Veličkaitė

Jungtinių Amerikos Valstijų gimnazijose veikia vadinamoji Valstybinė šalpos lyga (National Charity League). Kadangi gimnazijose mokslas trunka ketverius metus, todėl antraisiais mokslo metais moksleivės su savo mamomis, norinčiomis ištraukti į šalpos visuomeninę veiklą, išipareigoja trejus metus savanoriauti. Organizacija (National Charity League) turi savo skyrius daugelyje Amerikos regionų. Išitraukusios į šią veiklą, mama su dukra turi galimybę ne tik palengvinti pagalbos reikalingų žmonių gyvenimą, bet ir ugdyti tarpusavio santykius.

Kiekvienas organizacijos skyrius surenka informaciją apie fizinės ir finansinės pagalbos reikalingus asmenis. Skyrius, kuriame savanoriauja Kristina Narbutaitė ir jos mama Audra Nelsaitė-Narbutienė, užregistravo 6 tūkstančius valandų, dirbant su 21 tos apylinkės rėmėjų organizacija. Tai įvairios verslo kompanijos, individualios įmonės, kurios padeda šiai kilniai misijai aukodamos ne tik pinigus, savo gaminius, paslaugas, bet ir keliones į Europą, Havajus ir kt. Daugelis paaukotų gaminių parduodama šiam tikslui įkurtose parduotuvėse. Už gautus pinigus perkamas maistas ir išvežiojamas sunkiai besiverčiantiems seneliams ir ligoniams. Taip pat ligoniams padedama nuvykti pas gydytojus, jie parvežami atgal į namus. Sergantys suaugusieji ir vaikai lankomi ligoninėse, jiems padedama pavalgyti, nusiprausti, apsirengti.

JAV yra priimta prieš Padėkos dieną įvairiais būdais rinkti maistą ir pinigus, kuriuos vėliau savanoriai

išdalija nepasiturintiems ir benamiams. Tam tikslui skirtose valstybinėse įstaigose būna padengiami stalai, kur žmonės Padėkos dieną sukviečiami pavalgyti. Padėkos diena (Thanksgiving day) JAV švenčiama ketvirtą lapkričio ketvirtadienį.

Labdaros tikslu kartą per metus rengiamos madų demonstravimo parodos. Jose moksleivės savanorės tampa modeliais. Visos turi progos pasimokyti modelio įgūdžių: laikysenos, elgesio bei įvairių grožio procedūrų, kurias taip pat labdaringai aukoja grožio salonai. Šių metų (2013) pavasarį toks madų demonstravimas įvyko Kalifornijos „Anaheim“ viešbutyje. Dalyvavo daugiau kaip 1 000 žmonių. Šis vakaras buvo pavadintas „Valio Holivudui“. Renginyje buvo renkami pinigai ir demonstruojami įvairių parduotuvių ir dizainerių drabu-

žiai. Imituojant kino aktoriams teikiamus Oskarus, šalpos organizacijos komiteto išrinktiems asmenims už organizacijai reikšmingus nuopelnus buvo skirti Oskarai.

Vienas iš Oskarų, pavadintas Metų Močiutė, buvo skirtas Kristinos Narbutaitės močiutei, vienai žymiausių Lietuvos išeivijos moterų JAV Angelei Nelsienei. Jai buvo didelis šurprizas gauti statulėlę, panašią į Holivudo Oskarą. Bet dar didesnis džiaugsmas ir pasididžiavimas savo dukra Audra Nelsaite-Narbutiene ir dukraite Kristina, kurios, be veiklos lietuviškose organizacijose, sugebėjo nuširdžiai ir atsakingai patarnauti žmonėms, nepaisant jų tautybės, rasės ar religijos.

1990 m., viešėdama Vilniuje, Angelė Nelsienė kalbėjosi su laikraščio „Lietuvos Aidas“ vyr. redaktoriumi Sauliumi Stoma. Buvo paklausta: „Kadangi Lietuva jau atgavo Nepriklausomybę, gal jau ribojate savo politinę veiklą?“ A. Nelsienė atsakė: „Kol Lietuva nepriimta į NATO, tik močiute būti dar per anksti.“ 2000 m., susitikusi su Prezidento Georgeo Busho patarėja dr. Condoleezza Rice, išgavo prezidento raštišką pareiškimą, kad jis yra už NATO plėtrą ir Baltijos valstybių narystę šioje organizacijoje. Už šią garbingą veiklą Angelė Nelsienė LR prezidento Valdo Adamkaus buvo apdovanota NATO žvaigžde.

Taigi šis Metų Močiutės Oskaras gal ir yra priminimas, kad laikas sustoti, tačiau A. Nelsienė sako, kad kol Lietuvai gresia pavojai iš didžiųjų kaimynų, nurimti negalima. Ji vis dar darbuojasi JAV lietuvių ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenėse. Siekiant Lietuvos gerovės ir turint jėgų, darbų visada atsiranda. Jų užtenka, būnant Amerikos baltų laisvės lygos (Baltic American Freedom League) vykdančiąja vicepirmininke. □

Angelė Nelsienė (viduryje) su Metų Močiutės Oskaru

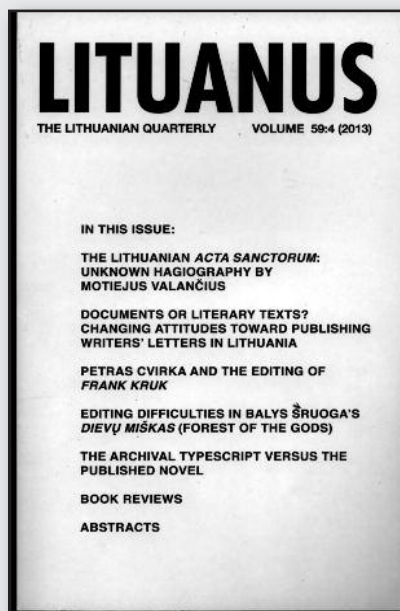
Naujųjų metų „Lituanus“

2014 metais „Lituanus“ žurnalui sukaks 60 metų. Leidžiamo be pertraukos anglų kalba, „Lituanus“ žurnalo tikslas – giliau apžvelgti Lietuvos literatūrą, istoriją ir kultūrą. Ką tik pasirodžiusiame žiemos numeryje dėmesys skiriamas vertimų ir literatūros rankraščių nagrinėjimui. Elizabeth Novickas gyvai analizuoja Lietuvos, Sovietų ir savos cenzūros įtaką įvairiausiame Petro Cvirkos romano „Frank Kruk“ laidoje. Neringa Markevičienė, nagrinėdama likusius Balio Sruogos „Dievų miško“ rankraščius, įrodo, kaip išleistos laidos neatitinka autoriaus intencijų. Mikas Vaičekauskas apžvelgia neseniai atrastus vyskupo Motiejaus Valančiaus rankraščius apie šventųjų gyvenimą. Aida Kučinskienė gvildena laiškų formas lietuvių literatūros veikaluose. Žurnale taip pat rasite neseniai išleistų knygų recenzijų.

Keturiskart per metus išeinančio žurnalo prenumeratos kaina – 30 dol. (su elektronine versija), 20 dol. – paprastu paštu. Tai puiki dovana tiems, kurie nori išsamiau susipažinti su Lietuvos kultūra.

„Lituanus“ galite užsisakyti internetu, www.lituanus.org Taip pat galite paštu siųsti čekį, nurodydami šį adresą: Lituanus Foundation, Inc., 47 W. Polk St. Suite 100-300, Chicago, IL 60605. Nauji prenumeratoriai gaus lietuvių liaudies dainų kompaktinį įrašą.

Žurnalo interneto svetainėje taip pat rasite seniau išleistus straipsnius, tarp jų – ir pirmuosius 1954 metų numerius. „Lituanus“ vyriausioji redaktorė – Elizabeth Novickas. Šį žiemos numerį redagavo Mikas Vaičekauskas, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto vyresnysis mokslo darbuotojas.

IN THIS ISSUE:

THE LITHUANIAN ACTA SANCTORUM: UNKNOWN HAGIOGRAPHY BY MOTIEJUS VALANČIUS

DOCUMENTS OR LITERARY TEXTS? CHANGING ATTITUDES TOWARD PUBLISHING WRITERS' LETTERS IN LITHUANIA

PETRAS CVIRKA AND THE EDITING OF FRANK KRUK

EDITING DIFFICULTIES IN BALYS ŠRUOGA'S DIEVŲ MIŠKAS (FOREST OF THE GODS)

THE ARCHIVAL TYPESCRIPT VERSUS THE PUBLISHED NOVEL

BOOK REVIEWS

ABSTRACTS

Suklupę Petras Cvirka, Salomėja Nėris ir Liudas Gira.

Perspausdintas iš 1940 Kaune einančio „XX amžiaus“ žurnalo.

„Lituanus“ informacija

Kultūros kronika

Kristupo Kalėdos 2013

2013 12 28 vyko tradiciniai Kristupo Kalėdų muzikiniai renginiai. Verta paminėti keletą iš jų: koncertą „Meilės istorija pagal Edith Piaf“, kuriame skambėjo nuostabiosios melodijos, gimusios svajingame ir romantiškame Paryžiuje. Dainininkė Evelina Sašenko prisipažino, jog legendinės Editos Piaf repertuaro kūrinį klausėsi nuo pat

vaikystės, tad nepaprastai juos pamilo. Antrasis koncertas – „F. Chopino paslaptis“ (solistas – Paulius Rudokas, fortepionas, ir styginių kvartetas METTIS), atlikti F. Chopino koncertai fortepionui ir orkestrui. F. Chopinas turėjo retą dovaną – neįmantrių, tačiau išraiškingų ir išjaustų melodijų dėka pasiekti širdies gelmes, o fortepiono skambesiu suteikti neapsakomos magijos. Trečiasis „Krustupo Kalėdų“ koncertas – „Muzikinė formulė: flamenco + barocco“, kuriame pasirodė gitaristų duetas OCCO DUO. Nevengiantys muzikinių eksperimentų atlikėjai suvienijo ispaniškų melodijų žavesį ir baroko šedevrus, jungdami flamenko gitaros ir liutnios skambesį. Programoje L. Boccherini, G. Sanz, F. Corbetta, S. de Murcia, T. Ferula.

žisierių Linas Augutis. Renginio metu vaikai kūrė animuotą naujamejinį sveikinimą, susipažino su lėlinės animacijos kūrimo technika.

2013 12 28 Nacionalinėje dailės galerijoje vyko kūrybinės animacijos dirbtuvės vaikams. 14 val. parodytas dokumentinis filmas „Vabzdžių dresuotojas“ (2008 m., 53 min., filmo režisieriai – Donatas Ulvydas, Linas Augutis, Marke Skrobecki ir Rasa Miškinytė). „Vabzdžių dresuotojas“ pasakoja apie kino alchemiko ir stebukladario V. Starevičiaus gyvenimo bei kūrybos kelią, kuriuo veda specialiai filmui sukurti lėlinės animacijos personažai – Liūtė ir Vabalas. Jie atgyja tarsi iš paties V. Starevičiaus filmų, kuriuose knibždėte knibžda vabzdžių, paukščių bei žvėrių. Filmo intriga – netikėtina užsimezgusi meilės istorija. Filmo treileris: <http://vimeo.com/24720468>. 15 val. vyko kūrybinės animacijos dirbtuvės vaikams nuo 6 m. Dirbtuvėms vadovavo vienas iš „Vabzdžių dresuotojo“ režisierių Linas Augutis.

2013 12 04 – 2013 12 28 Šv. Jono gatvės galerijoje veikė XXIX Lietuvos medaliai kūrėjų stovyklos paroda. XXIX Lietuvos medaliai kūrėjų stovykloje dalyvavo 22 menininkai iš Lietuvos, Latvijos, Lenkijos. XXIX stovyklos tema „Dabartis-praeities ateitis“. Menininkams buvo rekomenduojama sukurti medalius Žemaitijos krikšto 600 metų jubiliejui, lakūnų Dariaus ir Girėno skrydžio 80-mečiui, 1863 metų sukilimui paminėti. Medalio kūrėjai orientavosi į dvasines vertybes, į šalies kultūrinį paveldą. Medalius Žemaitijos krikšto 600 metų jubiliejui sukūrė: Jurgita Erminaitė-Šimkuvienė, Petras Baronas, Beata Zdramytė, Māra Kalniņa, Danius Drulys, Justė Bukantaitė. Jan Szczyka, Małgorzata Wiszniewska gilinosi į 1863 metų su-

kilimo ir lakūnų S. Dariaus ir S. Girėno žygdarbio temas. Andrzej ir Tomasz Bylicki medaliuose plėtojo kovų dėl laisvės siekius. Petras Repšys, Gvidas Latakas, Antanas Olbutas medalius kūrė K. Donelaičio tema (300 metų jubiliejaus paminėjimui). Petro Gintalo medaliai skirti poetui Vytautui Mačerniui, Antanui Mončiui, rašytojui ir teatralui Petriui Gintalui (1907–1971).

2013 12 17 – 2014 03 29 Bažnytinio paveldo muziejuje Vilniuje veiks paroda – hipotezė „Trakų parapinė bažnyčia XV amžiuje“. Ekspozicijoje pristatomos skaitmeninės pirmojo, apie 1419 metus pastatyto, ir antrojo, po 1497 metų perstatyto, bažnyčios pastatų rekonstrukcijos. Skaitmeninius projektus praplečia mūro fragmentai, archeologiniai radiniai iš 2008–2010 metų kasinėjimų bažnyčios presbiterijoje ir šventoriuje, taip pat su bažnyčios kaita siejami dailės kūriniai. Gotikos architektūros ir bizantinės sienų tapybos, taigi katalikiškos ir stačiatikiškos tradicijų, jungtį bažnyčios pastate papildo, o iš dalies ir pranoksta, archeologiniai radiniai. XV amžiuje Trakų bažnyčios šventoriuje mirusieji laidoti su kiauniniais peiliais, į kapus dėti pinigėliai. Tuometės kultūros mišrumą neabejotinai liudija XV a. I pusės moters įkapės: bizantiniai auskarai, baltiškieji žiedai ir segė, auksuotos Vidurio Europos miestams būdingos sagos ir pagoniškas reliktas – peiliukas. Nors įkapių kaita rodo laipsnišką katalikybės įsitvirtinimą, stačiatikių tradicijai atstovauja kabutis su Pergalės kryžiumi ir graikišku įrašu „Jėzus Kristus nugali“, rastas XVII a. kape. Pergalės kryžius buvo nutapytas ant bažnyčios šiaurinės sienos, skirtos Paskutinio teismo kompozicijai, kurios ikonografinė rekonstrukcija taip pat pristatoma parodoje.

Vilniaus skulptūrų kelias

Atkelta iš 5 psl.

„Dobermanas“ – 2007 m. menininko Eimanto Ludavičiaus sukurtas dobermanas puikiai dera prie optikos salono „Optic City“

Dėl vieno nesutinku – kad „Vilniaus skulptūrų kelias“ yra skirtas tik vilniečiui, o ne kurio nors kito miesto gyventojui ar užsieniečiui. Juk skulptūrą įvertinti gali tiek vietinis, tiek į sostinę trumpam užsukęs turistai, kuris svetimame mieste kur kas smalsiau stebi aplinką ir pastebi mums, vilniečiams, tokius įprastus ir todėl dažnai nepastebimus dalykus. Viliuosi, kad vadovas netrukus pasirodys ir kitomis kalbomis.

Ne mažiau pagyrų tenka ir knygos viršeliui. Jį puošia patraukliai sudėliota Juliaus Balčikonio skulptūrų „kebeknė“, o viduje – dailininkės Lauros Bautreñaitės menas su fotografų Tomo Ivanausko, Antano Kairio ir J. Balčikonio fotografijomis bei tekstais.

Nors knygos-vadovo teliko vos keli egzempliorai, nusiminti neverta, mat leidykla jau ruošiasi antrojo tiražo leidimui. Tad jei domitės Vilniaus skulptūromis arba pažįstate žmogų, kuris tokį vadovą su malonumu įsimestų į savo kelioninį krepšį pakeliui į Lietuvą, šis vadovas – kaip tik jums.

Dar geresnė žinia laukia tų, kurie jau turi įsigiję „Vilniaus skulptūrų kelią“. Knygą rimčiau pastudijavę vienbalsiai tvirtina, jog šis vadovas Vilniaus skulptūrų temos neišsemia. O tai reiškia, jog galime tikėtis ir „Vilniaus skulptūrų kelio“ tęsinio. □

Trakų ir Pylimo gatvių sankirtoje – praeivio akims įprastas „Miesto vartų sargybinis“ (1973). Tai žymaus skulptoriaus Stanislovo Kuzmos diplominis darbas